

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЯ ЯК ФАКТОР
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ СУЧАСНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

КОЛЕКТИВНА МОНОГРАФІЯ

**За науковою ред. чл.-кор. НАПН України, д. політ. наук
проф. К. В. Балабанова**

**МАРІУПОЛЬ
МДУ
2017**

УДК 378.014.25
ББК 74.484.4
І-73

Авторський колектив :

Балабанов К.В. (наук. редакція), Безчотнікова С. В., Булатова О. В., Воевутко Н. Ю., Гільченко О. Л., Годованик Є. В., Горбань Г. О., Гусєва О. І., Дяченко О. Ф., Жарікова Ю. В., Задорожна-Княгницька Л. В., Зайковський О. С., Іванова Т. В., Кажан Ю. М., Кислова Л. А., Кіор Ю. А., Константинова Ю. В., Косенко Ю. М., Кумуржи Е. С., Кутнякова Г. І., Лабєцька Ю. Б., Лисак В. Ф., Мараховська Н. В., Марена Т. В., Марченко М. О., Мацука В. М., Мороз О. А., Найдьонова Л. А., Павленко О. Г., Петрова І. О., Проценко О. Б., Смирнова М. С., Толпежніков Р. О., Трифонова Г. В., Трофименко М. В., Шепітько С. В.

Затверджена до друку Вченою радою Маріупольського державного університету (протокол № 7 від 27 грудня 2017 р.).

Рецензенти:

Зарва Вікторія Анатоліївна, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри зарубіжної літератури та теорії літератури Бердянського державного педагогічного університету;

Мельниченко Світлана Володимирівна, доктор економічних наук, професор, проректор з наукової роботи Київського національного торговельно-економічного університету;

Пономарьова Галина Федорівна, доктор педагогічних наук, професор, ректор Комунального закладу "Харківська гуманітарно-педагогічна академія" Харківської обласної ради.

УДК 378.014.25
ББК 74.484.4
І-73

Інтернаціоналізація як фактор конкурентоспроможності сучасного університету : кол. моногр. / за науковою ред. К. В. Балабанова. – Маріуполь : МДУ, 2017. – 430 с.

ISBN 978-966-97742-0-0

Колективна монографія присвячена питанням інтернаціоналізації вищої освіти. На думку авторів, основними напрямками розвитку інтернаціоналізації мають стати: включення всіх суб'єктів освітньої діяльності до процесу інтернаціоналізації, орієнтація інституціональної культури на міжнародну діяльність, позиціонування інтернаціоналізації як одного з пріоритетів розвитку університету під час стратегічного планування та прийняття рішень тощо. Особливу роль в цьому процесі автори монографії відводять університетам.

У монографії представлені результати багаторічних досліджень, які проводять науковці Маріупольського державного університету (МДУ), визначаючи міжнародну діяльність як стратегічний напрям розвитку сучасного університету.

Монографія розрахована на науковців, освітян та усіх небайдужих до проблем сучасної української вищої школи

УДК 378.014.25
ББК 74.484.4

ISBN 978-966-97742-0-0

© Маріупольський державний університет, 2017 рік

ЗМІСТ

Вступ	5
Розділ 1 Інтернаціоналізація вищої освіти: виклики сьогодення	9
1.1 Сутність, форми та складові розвитку інтернаціоналізації вищої освіти	9
1.2 Інтернаціоналізація вищої освіти як об'єктивна тенденція світогосподарського розвитку	21
1.3 Реалізація європейського вибору України у контексті інтернаціоналізації вищої освіти	44
Розділ 2 Конкурентоспроможність сучасного університету в умовах інтернаціоналізації вищої освіти	69
2.1 Інтернаціоналізація вищої освіти як фактор конкурентоспроможності сучасного університету	69
2.2 Правові аспекти забезпечення конкурентоспроможності сучасного університету в умовах європейської міждержавної інтеграції	111
2.3 Фактори конкурентоспроможності сучасного університету в умовах глобалізації	125
2.4 Міжнародна діяльність як умова конкурентоспроможності університетів України (досвід Маріупольського державного університету)	153
Розділ 3 Академічна мобільність як чинник інтеграції України у міжнародний освітній простір	206
3.1 Особливості розвитку академічної мобільності в сучасних умовах	206
3.2 Академічна мобільність студентів: основні напрями і тенденції розвитку	213
3.3 Особливості організацій та розвитку академічної мобільності викладачів	223
3.4 Розвиток академічної мобільності в українських навчальних закладах (досвід Маріупольського державного університету)	232
Розділ 4 Розвиток лідерського потенціалу викладачів та студентів в умовах євроінтеграції	250
4.1 Лідерство й нова філософія освіти	250
4.2 Лідерство й педагогічний менеджмент	266
4.3 Лідерські якості викладача та студента в умовах реформування вищої освіти в Україні	288

РОЗДІЛ 1.

ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ

1.1 Сутність, форми та складові розвитку інтернаціоналізації вищої освіти

Невід'ємною ознакою розвитку людського суспільства сьогодні є глобалізація, яка торкнулася усіх сфер життя сучасної людини. На тлі глобалізаційних змін такі галузі людської діяльності, як медицина, наука, техніка, освіта не можуть розвиватися окремо в кожній країні. У наш час наукові відкриття стають можливими завдяки об'єднанню зусиль багатьох вчених з різних країн. Вплив глобалізаційних процесів на трансформацію національних систем освіти суттєво посилюється в сучасних умовах, глобалізація стала найбільш фундаментальним викликом для вищої школи за всю історію її розвитку [32], [35]. Система вищої освіти завжди була більш відкритою порівняно з іншими секторами економіки, і не випадково посідає центральне місце в національній політиці провідних країн світу.

Прискорення процесів глобалізації в економіці та політиці висувають нові вимоги до структури та якості освіти. Система сучасної вищої освіти неминуче переживає трансформації, пов'язані з актуальними тенденціями суспільного, політичного та економічного розвитку. Попри багатовікову історію європейських університетів, яка сприймала вищу освіту як спосіб поширення знань на своїй території та за її межами, початок XXI ст. вніс свої корективи. Глобальними тенденціями розвитку світового освітнього простору стали: прагнення до демократичної системи освіти, тобто доступність освіти для всього населення; розростання ринку освітніх послуг; розширення мережі вищої освіти та зміна соціального складу студентів; пріоритетність фінансування освіти; постійне оновлення освітніх програм вищих навчальних закладів тощо [2, с. 99-100].

Нові тенденції викликали освітню кризу, а одним з шляхів виходу з неї багато дослідників вбачає інтернаціоналізацію освіти. Однак, процес інтернаціоналізації розглядається як двозначне явище: по-перше, під інтернаціоналізацією вищої освіти розуміється широкий спектр науково-дослідної та освітньої міжнародної діяльності, а також феномен академічної мобільності (в основному такий підхід прийнятий вищими навчальними закладами), по-друге, інтернаціоналізація вищої освіти репрезентується як міжнародна торгівля освітніми послугами (підтримують прихильники глобалізації вищої освіти) [9, с. 10].

Крім того, інтернаціоналізація освіти є одним із чинників становлення глобального простору вищої освіти й класифікується як зовнішня (міжнародна академічна мобільність) і внутрішня (впровадження світових стандартів, інтернаціоналізація навчальних курсів, участь у міжнародних дослідницьких програмах та у міжкультурній комунікації тощо) [34, с. 169], [25].

Сам термін, «інтернаціоналізація» походить від франц. *Internationalisme* – міжнародний, або від англ. *internationalization* – це адаптація продукту для потенційного використання практично в будь-якому місці [33]. У зв'язку з цим виникає потреба розглянути застосування цього терміна відносно освітніх процесів та систем різних країн, їхніх соціокультурних рис.

У «Національному освітньому глосарії: вища освіта» наведено визначення терміна інтернаціоналізація (*internationalization*): «У вищій освіті це процес інтеграції освітньої, дослідницької та адміністративної діяльності вищого навчального закладу / закладу вищої освіти чи наукової установи з міжнародною складовою:

- індивідуальна мобільність (студентів, науковців, викладачів, адміністративного персоналу);
- створення спільних міжнародних освітніх і дослідницьких програм;
- формування міжнародних освітніх стандартів з метою забезпечення якості;

– інституційне партнерство, створення освітніх і дослідницьких консорціумів, об'єднань» [22, с. 25].

Також сьогодні інтернаціоналізацію розглядають як процес досягнення певним продуктом, у даному випадку – вищою освітою, рівня міжнародного, міжкультурного та глобального масштабу, що містить у собі й освітні цілі та функції. Відповідно, міжнародне співробітництво ґрунтується на декількох принципах: соціокультурному, що має на меті поглибити знання про інші культури, сприяти міжнаціональному розумінню; політичному, тобто сприяти формуванню майбутніх політичних та налагодженню економічних зв'язків, економічному – домогтися конкурентоспроможності випускників на глобальному ринку праці; академічному – розширити міжнаціональний масштаб наукових досліджень, академічні горизонти, залучити до навчання кращих студентів [24].

У культурно-гуманітарному вимірі інтернаціоналізацію вищої освіти зазвичай розуміють як сукупність обміну ідеями, культурою, знаннями та цінностями. Офіційні зв'язки у сфері освіти між країнами виражаються у двосторонніх культурних і наукових угодах. Стратегічні плани розвитку університетів, заходи національної політики, міжнародні угоди та наукові договори підкреслюють чільне місце інтернаціоналізації у просторі вищої освіти [7, с. 217]. Культурний вимір важливий тому, що сучасні глобальні суспільства характеризуються мультикультурними та міжкультурними рисами, які накладають нові зобов'язання на процеси освітньої політики та управління університетів в умовах конкурентної боротьби на ринку освітніх послуг. Навіть в умовах, коли університет надає студентам освітні послуги, він залишається соціокультурним утворенням, важливою частиною культури й соціуму [20]. Культурні фактори обумовлені прагненням популяризації національної культури та залученням до вивчення культури народів світу.

Завдяки культурі розгорнулася культурна революція, а для розробки нових наукових і технологічних напрямів потрібні були фахівці вищої кваліфікації. Разом з тим, розвиток суспільства в умовах

глобалізації, супроводжується падінням культурного рівня, про що застерігав ще на початку ХХ ст. О. Шпенглер (1880 – 1936 рр.) [46, с. 163-165]. Цьому сприяла і швидка еволюція глобальної світової інформаційної системи – Інтернету. Ідея, здатна об'єднати спільноту, сьогодні поступилася місцем ідеології потреб і тотального технократизму.

Культ грошей і безмежний потік різноманітної, іноді, безцензурної інформації підмінили загальнолюдські, моральні цінності освіти і культури. Криза гуманності охопила не тільки соціальні, політичні, економічні, естетичні сфери суспільства, але й саму людину – її свідомість, почуття, поведінку [23, с. 140]. Відомий український педагог В. Сухомлинський (1918 – 1970 рр.) писав: «Чим менше у людини культури, чим бідніші її розумові, естетичні інтереси, тим частіше проявляються інстинкти і дають про себе знати грубістю» [37, с. 48].

Німецький філософ Р. Гвардіні (1885 – 1968 рр.) вважав, що в центрі техногенного суспільства обов'язково знаходиться «людина маси», яка сама по собі здатна до індивідуального розвитку, але в умовах індустріального суспільства повинна бути підкореною чинним закону і структурі, що функціонують за зразком механізму машини. В умовах універсальної системи освіти, що діє без урахування національних і місцевих особливостей, інформаційні технології роблять універсальним (стандартним) повсякденне життя і «штампують людей маси» [5, с. 127-163].

Однією з умов цілісного розвитку людини, її здатності адаптуватися до суперечливих реалій буття і протистояти негативним впливам середовища у ХХІ ст., є тісна взаємодія освіти й культури, яка передбачає збереження і посилення гуманістично спрямованого виховання у вищій школі, в основі якого лежать унікальні здобутки світової та національних культур, а структура сучасної освіти відображає три необхідні аспекти перспективного розвитку цієї галузі: цивілізація, культура й уніфікація. Особлива роль у цьому процесі належить інтернаціоналізації вищої освіти [23, с. 140].

Ад'юнкт-професор Центру порівняльного дослідження інтернаціоналізації та розвитку освіти Університету Торонто (Канада) Дж. Найт дає наступне визначення: «інтернаціоналізація – це процес інтеграції міжнародних, міжкультурних і глобальних елементів в освітні (педагогічні), наукові й адміністративні функції окремо взятої системи вищої освіти» [19, с. 64-65]. У цьому контексті вища освіта має на меті розвиток культури у всьому розмаїтті загальнолюдського і національного багатства. Адже її основою є ідея, яка відображає головну вимогу держави до своїх громадян – бути моральним регулятором у процесі консолідації суспільства.

На жаль, сьогодні вища освіта стала засобом виключно отримання спеціальності, а це вже фактор не так національного, як професійного життя. У таких умовах освіта і культура в сучасному світі мають усі шанси відійти одна від одної. Тут ми маємо справу з яскравим проявом масової культури, яка позбавлена національної основи. Вона знижує поріг національної чутливості та самосвідомості. У масовій культурі емоційність переважає над розумом, ситуативне знання – над логічним, поведінкові навички – над інтелектуальною поведінкою. Тут і виникає необхідність активно розвивати культурну функцію вищої освіти й посилювати у навчально-виховному процесі роль гуманітарних наук.

У наш час вищий навчальний заклад, як і загальноосвітня школа, повинні бути не тільки одним з основних осередків національної культури, а й виконувати важливу функцію залучення до неї майбутніх фахівців вищої кваліфікації, незалежно від ступеня вищої освіти й обраної спеціальності. Вища освіта змикається з культурою в тій її якості, в якій вона виступає як складова національної культури [23, с. 141].

Інтернаціоналізація відчутно змінила сутність вищої школи Новітнього часу: у масовому суспільстві вона бурхливо розвивається, є здатною до масової інтеграції, яку заохочують і розповсюджують відповідні міжнародні системи й програми (наприклад ЄПВО – Європейський простір вищої освіти). В окремих випадках це може призвести до зниження національної чутливості та національної

самосвідомості, унаслідок чого виникає загроза щодо можливого позбавлення майбутнього фахівця національного менталітету.

У доповіді на Всесвітній конференції ЮНЕСКО з освіти в галузі мистецтв у Лісабоні 6 – 9 березня 2006 р. Генеральний директор цієї організації К. Мацуура зазначив: «Ми сьогодні повинні зрозуміти, що світ скочується до катастрофи. А молода людина, не вихована на культурних традиціях своєї країни, ніколи не буде її громадянином. У іншому випадку ми з вами у наших країнах не зростимо ані фізика, ані хіміка, ані математика, ані бізнесмена, ані керівника» [61].

У цьому контексті гуманістична місія культури з її раціональною і логічною самодисципліною, орієнтацією на ментальність, духовне збагачення історичної пам'яті, традиційність і класику, на думку педагогів і культурологів, полягає у моральній регуляції складних процесів, що відбуваються у вищій школі в умовах глобалізації. Вища школа взаємодіє з культурою в тій її важливій якості, в якій вона виконує функції національної культури. Вона є значним її осередком, важливим засобом залучення до культурних надбань людства [23, с. 141].

Європа поставила перед вищою освітою завдання більш ефективної участі у глобальній конкурентній боротьбі за іноземних студентів, підвищення якості викладання та створення кращих можливостей для наукових досліджень. Оскільки демографічні проблеми дають Європі відчутти дефіцит талановитої молоді, тому залучення й утримання найкращих спеціалістів з усього світу усвідомлюється як важливий чинник підвищення інтелектуального потенціалу регіону, а отже, і його інноваційної та конкурентної спроможності на глобальному ринку. Також наголошується на тому, що нова стратегія інтернаціоналізації вищої освіти охоплює міжнародну мобільність студентів і персоналу, розвиток цифрової грамотності та стратегічне співробітництво, партнерство й нарощування інноваційного потенціалу [30].

Аналізуючи зміст поняття «інтернаціоналізація вищої освіти», можна з'ясувати, що це процес інтеграції міжнародних, міжкультурних елементів в освіті. Інтернаціоналізація вищої освіти

повинна відповідати цілям і змісту Європейського простору вищої освіти та документам Болонського процесу, що передбачають три напрямки його формування: 1) співробітництво між університетами; 2) міжнародне співробітництво; 3) наднаціональний процес. Двобічність цього процесу проявляється у спрямованості на: інтеграцію міжнародної складової в національні наукові дослідження, громадську діяльність, освітні послуги (що характеризує його соціально-культурну сутність) та на експорт освітніх послуг і досягнення національної науки [35].

Основними складовими інтернаціоналізації вищої освіти є: розвиток міжнародної співпраці через програми академічного обміну (академічна мобільність студентів та викладачів), впровадження ЄКТС, спрощення процедури визнання документів про освіту, розвиток програм для навчання іноземних студентів, розвиток міжнародної співпраці в науковій і дослідницькій сферах.

У сучасних умовах навчальні заклади вищої освіти стають все більш важливими гравцями на міжнародному рівні, вони повинні організовувати, узгоджувати й забезпечувати безпеку освітніх, виховних, міграційних, соціально-адаптаційних і комунікаційних процесів. Безпосередня взаємодія з підприємствами, науковими центрами, університетами та іншими організаціями накладають на освітню спільноту велику відповідальність за залучення і збереження найбільш кваліфікованих, мотивованих, мобільних і лояльних кадрів. У цих умовах система освіти повинна постійно змінюватися і кількісно, і якісно, оновлювати свій зміст і розвивати партнерські мережі. Інтернаціоналізація дає можливість визначити професійний рівень, який необхідно досягти як освітній установі в цілому, так і його співробітникам і студентам, а також пропонує способи й інструменти його досягнення [17, с. 266-267].

Отже, існують різноманітні форми інтернаціоналізації вищої освіти: мобільність студентів, за допомогою якої надається можливість отримати освіту за обраним напрямом підготовки у навчальному закладі іншої країни; мобільність викладачів, заснована на концепції міжнародного обміну знаннями та досвідом; створення і реалізація

спільних науково-дослідних проектів; експорт освітніх послуг; інтернаціоналізація навчальних планів і програм [4, с. 110]. Дані форми співпраці та інтернаціоналізації вкладаються у наступні напрямки діяльності:

1. Мобільність студентів: просування освітніх програм на закордонних ринках; відкриття філій в інших країнах; укладення договорів про співпрацю з місцевими закладами вищої освіти; розробка програм обміну для студентів; створення спеціальних програм для іноземних студентів; використання технологій дистанційного навчання.

Згідно з визначенням ЮНЕСКО мобільними міжнародними (mobileinternational) є студенти, які перетнули національні чи територіальні кордони з метою навчання і на цей момент згідно статистики знаходяться поза країною походження [53]. У доповідях Організації економічного співробітництва і розвитку (OECD – The Organisation for Economic Cooperation and Development) це визначення підтверджується [49]. Крім того, чітко розмежовуються поняття «mobile international students» (мобільні міжнародні студенти) та «foreign students» (іноземні студенти). Студенти класифікуються як іноземні, якщо вони не є громадянами країни, яка здійснює збір статистичних даних. У той час як іноземні студенти визначаються за громадянством/національністю, мобільні студенти – за попередньою країною навчання чи за місцем проживання.

Багато університетів, які бачать себе у майбутньому провідними освітніми організаціями, гостро ставлять питання залучення іноземних студентів до навчання. За оцінками інших експертів, прогнозована кількість іноземних студентів, які здобувають вищу освіту, у 2040 р. може скласти від 9,1 до 15,7 млн осіб [13].

2. Мобільність викладачів: викладацька робота; науково-дослідна робота.

Існує також певна гібридна форма мобільності студентів і викладачів, пов'язана з програмами мобільності аспірантів і докторантів, що передбачають їх залучення до викладацької та дослідницької діяльності разом з навчальною; експорт освітніх послуг,

який передбачає державну політику в галузі міжнародної освіти, науки, культури; розширення фінансування навчання та наукових досліджень іноземних студентів; інтернаціоналізація навчальних планів і програм включає наступне: введення в навчальні плани «інтернаціональних» дисциплін (міжнародне право, світова економіка і зовнішньоекономічна діяльність і т. п.); розробку навчальних планів, розрахованих на студентів-іноземців; розробку навчальних планів з підготовки національних і закордонних резидентів з «міжнародних» професій (наприклад, для роботи в міжнародних компаніях); розробку навчальних планів іноземними мовами, орієнтованих на міжкультурну комунікацію, що надають молоді мультикультурні знання і навички [41, с. 109-111].

За іншою класифікацією, виокремлюють такі форми інтернаціоналізації:

індивідуальна освітня мобільність на рівні студентів, аспірантів та представників викладацького складу;

інституціональна мобільність – створення спільних освітніх програм, формування нових освітніх міжнародних стандартів тощо;

інтеграційна мобільність – впровадження в навчальні програми міжнародного виміру та освітніх стандартів з метою освітньої інтеграції та створення спільних освітніх просторів;

електронна (віртуальна) мобільність, розробка спільних дистанційних програм, дисциплін, курсів тощо;

інституціональне партнерство на рівні інституцій та міжнародних організацій, зокрема шляхом створення стратегічних освітніх альянсів тощо [44].

Ці форми демонструють сутність зовнішньої інтернаціоналізації вищої освіти, яка найчастіше стає предметом досліджень сучасних українських вчених. Проте, найбільш повно сутність інтернаціоналізації вищої освіти розкривається з урахуванням трьох її рівнів: зовнішньої, внутрішньої та віртуальної. Внутрішня інтернаціоналізація вищої освіти асоціюється з терміном «інтернаціоналізація вдома» і цей рівень, як предмет досліджень українських вчених, можна вважати новим. Він передбачає

функціонування програм з вивчення іноземних мов та вивчення навчальних дисциплін іноземними мовами; вивчення он-лайн курсів іноземних відкритих університетів з та без отримання відповідного сертифікату після їх проходження; залучення до навчального процесу науково-педагогічних фахівців з інших країн; наявність іноземних студентів у вищому навчальному закладі; міжнародні наукові проекти, публікації та інше [8]. Використання он-лайн режиму, електронної мобільності у викладацькій, науково-дослідній та адміністративній діяльності встановлює новий рівень інтернаціоналізації вищої освіти – віртуальний. До речі, його прояви простежуються як у зовнішній, так і у внутрішній інтернаціоналізації вищої освіти.

У дослідженнях останніх років вивчається феномен інтернаціоналізації у різних напрямках, серед яких: орієнтація на міжнародне співробітництво, вдосконалення освіти внаслідок залучення міжнародного досвіду, формування у випускників якостей і знань, які необхідні за межами своєї країни. Економічні пріоритети підпорядковують політичні та соціокультурні цілі інтернаціоналізації вищої освіти й багато у чому визначають стратегію розвитку держав. Більшість вчених зазначають, що це стратегічний напрямок зміцнення економічної конкурентоспроможності країн на світовому ринку. Сьогодні, конкурентоспроможність системи освіти може бути досягнута шляхом реалізації ефективної стратегії експорту освітніх послуг, який є прибутковою галуззю економіки, важливим напрямком політики і показником соціокультурного розвитку в умовах інтернаціоналізації освіти, що забезпечує підвищення її рівня і якості [27].

У сучасному світі який характеризується активним проникненням глобалізації в усі сфери життя, актуальним для країн стало розроблення стратегії та програми зі стимулювання інтернаціоналізації вищої освіти. Напрямок експорту освітніх послуг – питання, що широко обговорюється сьогодні на державному рівні і вже давно посідає провідне місце у списку пріоритетів зовнішньої політики таких держав, як Сполучені Штати Америки, Великобританія, Норвегія, Німеччина, Фінляндія та інші. З недавнього

часу спостерігається підвищення уваги до світового освітнього ринку в деяких країнах Азії, зокрема, Китаї. Актуальним це питання є і для України [3].

Аналізуючи національні стратегії провідних вишів, слід виокремити декілька типів національних програм. По-перше, це студентська мобільність, стратегії, що націлені на розвиток та підтримку саме студентської активності, частіше за все стає пріоритетом для країн, які ставлять своєю метою саме розвиток інтернаціоналізації [14]. Для того, щоб досягти цього рівня, на базі вишів діють різні національні стипендіальні програми. По-друге, це наукова мобільність та наукове співробітництво, роботу в цьому напрямку проводять багато європейських країн, спонсором таких ініціатив виступає насамперед Європейський Союз. Формою розвитку цього типу інтернаціоналізації є грантові програми, а також політика повернення в країну інтелектуальних ресурсів, що колись емігрували. По-третє, це міжнародна освіта, при цьому незалежно від того, як вона відбувається реально або віртуально, всі національні стратегії в цій сфері спрямовані на заохочення партнерства, яке буде сприяти нарощуванню національного наукового потенціалу. До четвертого типу слід віднести внутрішню інтернаціоналізацію. Внутрішня інтернаціоналізація – ідея, що стала однією з центральних ідей інтернаціоналізації в цілому. І останній, п'ятий тип – це всебічна інтернаціоналізація, втім, ініціатив, що охоплювали б достатньо широкий спектр напрямів роботи та сфер діяльності, недостатньо [18].

Наразі, в контексті розвитку національних ідей, стратегій та програм інтернаціоналізації стає питання, наскільки вони ефективні? Спроби оцінити результати цих стратегій з використанням різноманітних методологій були зроблені Британською радою, Німецькою службою академічних обмінів, Англійською радою з фінансування вищої освіти, Міжнародною асоціацією університетів тощо [16]. Втім, у зв'язку з тим, що у багатьох країнах стратегії інтернаціоналізації з'явилися нещодавно, аналізувати їх ефект, мабуть, ще зарано [11]. Водночас, попередній аналіз багатьох стратегій та

даних про їх ефективність дає змогу виокремити декілька ключових факторів, що впливають на ефективність політики, яка проводиться.

Значну роль відіграє фінансування, тому всі практичні результати стратегії залежать від обсягу та стабільності фінансування. Наступним фактором реалізації виступає те, як стратегія реалізується, та хто за неї несе відповідальність. Реалізація національної стратегії інтернаціоналізації залежить і від кількості залучених до неї учасників. І ці методи реалізації стратегій можуть у значній мірі впливати на їх результати та ефективність. Взаємодія та врегулювання різноманітних політичних факторів мають певний вплив на реалізацію конкретних національних стратегій [14]. У більшості країн існує доволі складний внутрішньополітичний клімат, тому ініціативи в одній сфері можуть прямо чи опосередковано впливати на інші сфери. У цьому випадку можна навести класичний приклад – це співвідношення прагнення залучити якомога більше іноземних студентів та вчених та необхідності візово-іміграційного контролю. Слід зауважити, якщо стратегії в різних сферах розробляються та реалізуються окремо одна від одної, то їх ефективність падає [31, с. 166].

Найважливішим кроком на шляху до інноваційного, європейського розвитку українського суспільства, піднесення ролі вищої освіти у формуванні освіченого молодого покоління є реформування та модернізація вищої освіти в Україні. В Україні поступово реалізується комплексна система державних заходів щодо модернізації та вдосконалення національної системи вищої освіти. Багатьма українськими вишами накопичений великий досвід міжнародного співробітництва, що, безумовно, сприяє інтернаціоналізації вищої освіти, розширює можливості випускників українських університетів на міжнародному ринку праці, а найголовніше – забезпечує формування у них вміння жити у полікультурному середовищі і працювати в умовах жорсткої конкуренції та глобальних викликів.

В Україні модернізація системи вищої освіти характеризується поступовим переходом від епізодичних міжнародних зв'язків в освітній та науковій галузі між окремими закордонними

університетами до комплексного міжнародного співробітництва, до якого залучені вже не тільки заклади вищої освіти, а й інші суб'єкти, які реалізують різноманітні форми міжнародного співробітництва, а саме: програми з розвитку мобільності студентів, викладачів, дослідників тощо; проекти, що забезпечують інтеграцію навчальних планів, курсів; спільні науково-дослідні проекти (в тому числі, науково-комунікативні заходи); проекти, що забезпечують впровадження міжнародних освітніх стандартів та гармонізацію систем вищої освіти; створення стратегічних освітніх і наукових альянсів (розвиток нових інституційних форм).

Таким чином, інтернаціоналізація вищої освіти сьогодні, як спільна взаємодія прогресивних країн, є потужним ресурсом щодо усунення національних розбіжностей систем вищої освіти, завдяки чому «формується новий світовий порядок, який домінуватиме у XXI ст.» та буде визначати сутність інтернаціоналізації як «початковий період руху капіталів і товарів, людей та ідей, що заклав основи цілісності світового простору».

1.2 Інтернаціоналізація вищої освіти як об'єктивна тенденція світогосподарського розвитку

Незворотною тенденцією розвитку світового суспільства є його глобалізація (як вищий ступінь розвитку інтернаціоналізації міжнародних відносин), яка передбачає перехід не лише до глобального ринку, а й до спільних правових норм, єдиних стандартів у різних сферах життя, а отже й освіти, зокрема вищої. У сучасних умовах глобалізації економіки, розвитку інформаційних технологій знання стають основним економічним ресурсом, наука і творчість набувають провідної ролі в розвитку національної економіки. Розвиток ефективного міждержавного співробітництва на всіх рівнях (національному, регіональному, університетському тощо) забезпечує не лише обмін досвідом, а й взаємозбагачення, у тому числі й у сфері